

GIRI — w tradycyjnej etyce jap. nakaz wypełniania obowiązku, dotyczący głównie spłacenia długu wdzięczności wobec konkretnych osób, przez okazanie bezwzględności posłuszeństwa, nawet za cenę sprzeniewierzenia się własnemu sumieniu.

Niewyczerpany dług wdzięczności mają zawsze dzieci wobec rodziców za to, że ci dali im życie i wychowanie. Z powodu tego długu córka, uważając, iż spełnia w ten sposób swój obowiązek, nie protestowała, gdy rodzice sprzedawali ją do domu publicznego, aby w ten sposób uzyskać pieniądze na spłacenie długów ojca-hazardzisty. Wypełnianie g. było związane także z pozycją jednostki w społeczeństwie i przypisanym tej pozycji wzorom zachowań. Wasal musiał odwdziżyć się swemu panu za dobra od niego otrzymane, takie jak nadania ziemi, wypełniając g. Opisywano przypadki, kiedy wasal poświęcał własnego syna, który, przebrany za syna pana feudalnego, ginął zamiast niego z rąk wrogów. W okresie Edo (XVII–XIXw.) samuraje byli zupełnie uzależnieni ekonomicznie od pana feudalnego, dlatego całkowitą lojalność wobec niego uznano za najwyższą cnotę nawet wówczas, gdy kolidowało to z posłuszeństwem wobec ojca. Samuraje nie mogli trudnić się pracą fizyczną ani handlem, gdyż oznaczało to ich haniebną deklasację, więc utrata przychylności pana oznaczała utratę środków do życia. W etyce samurajskiej za g. uznano np. pomszczenie śmierci pana, co z kolei było niezgodne z rozporządzeniami zakazującym samosądów. Samuraje z Akō, którzy w 1702 dokonali zemsty, zabijając wroga swego zmarłego pana, stali się bohaterami jako uosobienie samurajskiej lojalności, a ich legenda jest w Japonii ciągle żywa, mimo że za złamanie prawa zostali skazani na popełnienie seppuku. Ojciec samuraja tracącego swój miecz, a więc zgodnie z obyczajem przestającego być samurajem, musiał się wyprzeć syna, mimo że go kochał. Samuraj, którego żona została przyłapaną na cudzołóstwie, musiał ją zabić, aby uratować swój honor.

Wypełnianie g. odbywało się często wbrew uczuciom i pragnieniom jednostki (ninjō — dosłownie ludzkie odczucia). Opinia publiczna uważała, iż „pójście za głosem serca” jest oznaką egoizmu, i wymagała od jednostki poświęcenia w imię obowiązku. Ci, którzy nie dopełnili g., byli szykanowani i wyrzuceni poza nawias społeczeństwa. W przypadku samurajów jedną z form zadośćuczynienia za niewypełnienie g. było rytualne samobójstwo (seppuku).

Nakaz g. był różnie oceniany. I. Nitobe interpretuje g. jako „sprawiedliwą rację”, której wypełnianie świadczy o zdolności Japończyków do spontanicznego poświęcenia się dla dobra innych. K. Uchimura krytykował etykę opartą na g., uważając, że „krępuje ona japońskiego ducha”; wg niego Japończycy tracą energię na spełnianie zobowiązań międzyludzkich i dlatego nie są zdolni do szlachetnych porywów w imię wartości absolutnych; proponował zastąpienie g. innym rodzajem obowiązku — gimu, czyli obowiązku odwołującego się do uniwersalnych zasad etycznych. Podobnie H. Minami uważa, że g. było „społecznym zobowiązaniem”, które „zatrzymywało jednostkę w rozwoju, pozbawiając ją samodzielności i niezależności”. Jednak nie zawsze wypełnianie g. oznaczało konflikt sumienia — w wielu przypadkach hamowało ono egoistyczne i społeczne inklinacje jednostki.

Bibliografia: I. Nitobé, *Bushidō. The Soul of Japan*, Tok 1900, 1918²⁵, Rutland 1987 (*Bushidō. Dusza Japonii*, Wwa 1993, Bd 2000); H. Minami, *Nihonjin no shinri*, Tok 1953, 1957⁸ (*Psychology of the Japanese People*, Tok 1971); S. Ienaga, *Nihon dōtoku shisōshi*, Tok 1957, 1987; S. Tsuda, *Bungaku ni arawaretaru waga kokumin shisō no kenkyū*, III, Tok 1966 (*An Inquiry into Japanese Mind as Mirrored in Literature*, Tok 1970); *The Japanese Mind. Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Honolulu 1967; A. Kozyra, *Samurajskie chrześcijaństwo*, Wwa 1994.

Agnieszka Kozyra